

АНАЛІЗ ЯКОСТІ АКТИВІВ БАНКУ

Анотація. Проаналізовано основні методичні підходи до визначення якості активів комерційного банку, визначено основні фактори, що впливають на якість та ліквідність активів банку.

Аннотация. Проанализированы основные методические подходы к определению качества активов коммерческого банка, определены основные факторы, влияющие на качество и ликвидность активов банка.

Annotation. This paper explores the basic methodological approaches to determining the quality of assets of commercial banks, the main factors affecting the quality and liquidity of assets.

Ключові слова: банківська установа, якість активів банку, прибутковість активів, ризиковість активів, система показників.

Перевірка та аналіз активів банку належить до найбільш тривалої і важливої стадії аналізу діяльності банку. Це пояснюється тим, що якість активів значною мірою обумовлює ліквідність та платоспроможність банку і в кінцевому рахунку його надійність. Якщо банк має якісні активи, то навіть при мінімальному розмірі власного капіталу він може стабільно й ефективно функціонувати.

Якість активів окремих банків у цілому є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Відомі наукові праці Л. Рябіної та Ю. Серпеніної дають оцінку якості активів банку. В. Міщенко та А. Сомик у своїх публікаціях надають визначення економічної сутності та структури ліквідності, розглядають методологічний підхід до її аналізу.

Метою даного дослідження є аналіз якості активів, а насамперед, визначення їх "життєздатності", а також оцінка рівня прибутковості, ризикованості й ліквідності.

Для досягнення мети були поставлені та вирішені такі завдання:

визначення напрямів оптимізації якості активів банку з позиції ризикованості, ліквідності й прибутковості;

визначення ступеня збалансованості активів банку за ступенем ліквідності;

аналіз і оцінка активів банку з погляду їхньої відповідності вимогам дохідності та прибутковості.

Перевірка та аналіз активів банку належать до найбільш тривалої і важливої стадії аналізу діяльності банку. Це пояснюється тим, що якість активів значною мірою обумовлює ліквідність та платоспроможність банку і в кінцевому рахунку його надійність. Якщо банк має якісні активи, то навіть при мінімальному розмірі власного капіталу він може стабільно й ефективно функціонувати.

Ситуація в банківській системі України залишається досить складною: спостерігається низька кредитна активність банків, значна частина збиткових банків, і що головне – низька якість банківських активів. За оцінкою аналітиків, Україна знаходиться в групі банківських систем з поганими активами, з їх відсотковою кількістю 35 – 50 % [1].

У зв'язку з цим, актуальним стає дослідження основних методичних підходів щодо аналізу та оцінки якості активів банку і визначення напрямів їх підвищення.

Слід розглянути визначення понять активів і портфеля активів.

Актив – будь-який об'єкт бухгалтерського обліку, право контролю якого закріплене за банком, який дає дохід; може бути обмінаний на інший об'єкт, який, у свою чергу, даватиме дохід банківській установі, або дозволяє банку здійснювати свої операції [2].

Портфель активів – це досить нове для української банківської практики поняття. Під портфелем активів розуміється сукупність однорідних портфелів: кредитного, інвестиційного, торговельного і т. д. Тобто це сумарні активи банку, які згруповані в різні портфелі за ознакою однорідності, а разом становлять портфель активів.

Аналіз активів банку здійснюється за такими напрямками:

загальний аналіз активів банку (кількісний аналіз);

якісний аналіз активів банку.

Загальний аналіз всіх активів банку повинен здійснюватися в такій послідовності:

1. Виявлення динаміки зміни загального обсягу активів банку і зміни окремих його статей. Таке дослідження необхідно для того, щоб виявити основні тенденції зміни активів, які будуть простежуватися в аналізованому банку.

Збільшення загального обсягу активів банку свідчить про активний розвиток банківської установи.

Збільшення загального обсягу активів банку вважається позитивним, якщо це приводить до: розширення спрямованості вкладень коштів банку (розвиток нових для банку видів активних операцій); розширення спектра клієнтів, що обслуговуються в банку, зростання банківського прибутку, а, отже, й ефективності банківської діяльності в цілому; збільшення розміру майна банку. Однак надмірне використання ресурсів банку для збільшення основних засобів може призвести до погіршення ліквідності та платоспроможності банку.

Збільшення загального обсягу активів банку може вважатися і негативним явищем, якщо це обумовлено: збільшенням розміру низькодохідних активів й активів, що не приносять дохід; збільшенням обсягу ризикових активів (наприклад, за рахунок зростання обсягів ризикових кредитних вкладень, або вкладень у високоризикові цінні

З метою визначення причин зміни активів банку варто виявити ті групи активів, темпи приросту або зниження яких виявилися максимальними в аналізованому періоді. Особливо це стосується груп активів із найбільшими частками в структурі.

2. Вивчення складу та структури активів банку. Склад і структура банківських активів дозволяє виявити спрямованість діяльності банків і визначити основні фактори їхнього зростання або зниження.

Таким чином, для визначення основних напрямів діяльності комерційного банку необхідно розглянути й дати оцінку структури активів його балансу.

Мета аналізу структури активів банку полягає у виявленні достатності рівня диверсифікованості активних операцій банку й оптимальності їхньої структури; попередньому визначенні ступеня залежності банку від розвитку зовнішньої ситуації на різних сегментах ринку банківських послуг і продуктів, а також від загальноекономічних і регіональних тенденцій.

Диверсифікованими будуть активи банку, які рівномірно розміщені в різних напрямках. Недиверсифікованими – активи, у структурі яких яка-небудь одна із груп буде займати більше 50 %. Диверсифікованість як інструмент зниження банківських ризиків є дуже важливою характеристикою діяльності банку, тому що тільки наявність різних напрямів вкладень ресурсів у структурі може вберегти банк від системних і ринкових ризиків.

Важливим у процесі проведення аналізу рівня диверсифікації активів є розрахунок коефіцієнта концентрації (Кк), який розраховується за формулою:

$$K_k = \frac{AI}{\sum AI}$$

де AI – певна група активів;

$\sum AI$ – сукупні активи.

Чим більша величина коефіцієнта концентрації певної групи активів, тим більш ризиковою вважається діяльність банку.

За методикою Сухової Л. Ф., оптимальної вважається така структура активів банку [3]:

високоліквідні активи, у числі яких – залишки коштів у касі, всі кошти на кореспондентських рахунках – коефіцієнт концентрації близько 0,3;

надані кредити – Кк = 0,4;

усі вкладення в цінні папери – не більше Кк = 0,10 – 0,12;

основні кошти й нематеріальні активи – Кк = 0,17 – 0,18;

інші активи – Кк не більше 0,02 – 0,03.

У цілому за величиною коефіцієнта концентрації можна зробити такі висновки: якщо в аналізованому банку спостерігається зростання коефіцієнта концентрації групи "Високоліквідні активи", то можна зробити висновок про те, що банк, дотримуючись обережної політики ведення діяльності, зберігає свою миттєву ліквідність, але втрачає прибутковість операцій.

У випадку, якщо спостерігається збільшення значення коефіцієнта концентрації групи "Кредити та заборгованість клієнтів", то це свідчить про те, що, по-перше, даний банк розширяє свою кредитну діяльність; по-друге, ступінь ризикованості банківських операцій збільшується в результаті зниження диверсифікованості активів.

Якщо зростає значення коефіцієнта концентрації групи "Основні засоби та нематеріальні активи", можна зробити висновок про те, що банк розміщує свої кошти в низьколіквідні, недохідні активи, що, безумовно, позначиться на рівні прибутковості його операцій. Дані вкладення в банку є непродуктивним активом, тому їхня питома вага в загальному обсязі активу не повинна перевищувати 20 %. Однак слід зазначити, що вкладення подібного роду банку необхідні для підтримки свого іміджу на ринку. Значні вкладення такого роду пояснюються тим, що банківська послуга нематеріальна, тобто невловима за своєю природою, і для залучення споживача дуже важливі вкладення в будинки банку, його внутрішнє й зовнішнє оформлення, у продукцію рекламного характеру й т. д.

Якість активів банку визначається їхньою ліквідністю, обсягом ризикових активів, складом і структурою недохідних активів, загальним обсягом і часткою активів, що приносять дохід. На думку автора, висока якість активів визначається такими умовами: повною зворотністю будь-якого активного фінансового інструмента в строки, що обговорені договором; одержанням доходів від будь-якого активного фінансового інструмента у вигляді відсотків, дивідендів і інших доходів [5].

Потрібно зазначити, що якість активів перебуває в прямій залежності від доцільності й оптимальності їхньої структури, рівня диверсифікації операцій, від обсягу активів із різними ознаками проблемності.

Основні напрями аналізу якості активів банку можна представити таким чином:

1. Аналіз і оцінка активів банку з погляду їхньої відповідності якісним вимогам ліквідності, що дозволить оцінити можливість банку швидко й без втрат перетворити свої активи в грошову форму.

Аналіз активів з погляду ліквідності можна представити так:

вивчення складу активів за ступенем ліквідності. У процесі аналізу активів банку з погляду їхньої відповідності якісним вимогам ліквідності спочатку здійснюють угруповання активів за ступенем ліквідності, при якій виділяють групи високоліквідних і ліквідних активів, а також активів довгострокової ліквідності.

визначення питомої ваги високоліквідних активів у загальній сумі активів банку і розрахунок коефіцієнта співвідношення суми високоліквідних активів і доходних активів банку, який показує, скільки гривень високоліквідних активів припадає на гривню доходних активів банку і розраховується за формулою:

$$K_{в.а} = \frac{BA}{DA} \times 100 \%,$$

де Кв.а – коефіцієнт співвідношення суми високоліквідних активів і доходних активів банку, %;

BA – сума високоліквідних активів, тис. грн;

DA – сума доходних активів банку, тис. грн.

Розрахунок і аналіз коефіцієнта ліквідності. Для отримання узагальненої оцінки ліквідності активів банку визначається коефіцієнт ліквідності (КЛ) активів за такою формулою [4]:

$$Kл = \frac{Ал}{А} ,$$

де Кл – коефіцієнт ліквідності;

Ал – активи, зважені за ступенем ліквідності, тис. грн;

А – загальний обсяг активів банку, тис. грн.

Проте цей коефіцієнт може бути розрахований за умови розроблення критеріїв ліквідності кожного виду активів банку. За основу зважування активів за станом ліквідності можна взяти методику розрахунку загального коефіцієнта ліквідності (хоча під час оцінювання ліквідності окремих видів активів не повністю враховано ступінь ліквідності окремих з них).

2. Аналіз і оцінка активів банку з погляду їхньої відповідності вимогам дохідності та прибутковості. Даний аналіз є найважливішим напрямом аналізу якості управління активами банку, оскільки ефективний стан активів (з позиції реальної "віддачі") забезпечує одержання банком необхідних доходів і прибутку, що, у свою чергу, є основною метою його діяльності.

Підсумовуючи викладене, доцільно зробити такі висновки, що погіршення якості активів є фундаментальною причиною виникнення кризових явищ у банківській установі. Похідним від погіршення якості активів є потреба у наданні позичальником додаткового забезпечення з метою мінімізації кредитного ризику, необхідність доформування резервів за активними операціями, зменшення рівня капіталізації банку.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення аналізу якості активів.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Батракова Л. Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка : учебник / Л. Г. Батракова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Логос, 2005. – 368 с. 2. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 6–9. 3. Сорокіна І. Комплексний аналіз активів комерційного банку / І. Сорокіна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bankir.ru/avtor/1658898?p=2. 4. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 5. Хандриков А. А. Международный опыт управления проблемными активами / А. А. Хандриков // Финансы и кредит. – 2003. – № 15(129). – С. 61–66.